CASA GAVRIL COSMA
STR. DOMNIȚA ANASTASIA NR. 9
Sector 5, București
Studiu Istoric

arh. G.H. Mărculeț

1. Amplasamentul și regimul juridic de protecție

Clădirea care formează obiectul prezentului studiu istoric se afla în sectorul 5 al Municipiului București, pe strada Domnița Anastasia nr. 9, în apropierea intersecției cu străzile Brezoianu și Eforie. Este o construcție P+1, încadrată în front, ocupând în întregime (POT = 100%) un teren dificil de formă triunghiulară în suprafață de 80 mp.

Frontul căruia îi aparține, se compune dintr-o înșiruire de clădiri de secol XIX rămase aproape intacte, o mostră de stradă centrală bucureșteană a epocii, înconjurată astăzi de vecinătăți opresoare. Paradoxal, cel mai interesant efect vizual este produs prin proiecția ansamblului pe cortina albăstruie a controversatului turn Bancorex.

Lista clădirilor – monumente istorice din Municipiul București, în ultima ei formă juridic valabilă din 9.07.1992, înregistrează casele din str. Domnița Anastasia numerele 5, 7, 9, 11 cu valoare de monument (grupa A). De departe, cea mai valoroasă piesă a ansamblului este nr. 7 – casa-muzeu a pictorului Gh. Tăttărescu. Totodată, acest ansamblu face parte din „Rezervația I de Arhitectură" a Municipiului București, care cuprinde zona centrală a orașului cu regim de zonă protejată, reconfirmată în P.U.G. 2000.

În concluzie, casa din str. Domnița Anastasia nr. 9 este clasificată monument grupa A, se află în zona istorică protejată, și este în raza de protecție a unor clădiri-monument.

2. Cercetări istorice și arhitecturale

2.1. Evoluția sitului

Actuala stradă Domnița Anastasia, pe care sunt înșiruite clădirile amintite mai sus, era până la mijlocul secolului XIX, doar un fragment din Podul de Pământ, arteră radială de mâna a doua, care lega una din barierele orașului – Bariera Podul de Pământ, de mahalalele centrale. Dincolo de barieră, drumul continua pe vasta proprietate a Zincăi Golescu, pe care se găsea un conac, numit „Belvedere"; aceasta era situația în 1852. În scurt timp, întreaga arteră va fi botezată după acest conac, și se va numi Calea Belvedere, așa cum apare în 1856 în planul Jung. Pe locul conacului se va ridica mai târziu Manufactura de tutun „Belvedere".

Terenul pe care se va construi casa de la nr. 9 de pe actuala str. Domnița Anastasia, se afla la 1845–1846, dată de la care avem primele documente cartografice riguroase

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

datorate maiorului baron Borroczyn, în cuprinsul proprietăţii lui Nicolae Ghica (1795–1862, fiul Banului Scarlat Ghica), la cca 30 m de apa Dâmboviţei. Albia veche a Dâmboviţei, în acea vreme plină de meandre, făcea în acest loc o curbă strânsă, în spatele mănăstirii Sf. Ioan cel Mare (pe locul CEC-ului Mare de azi). Aici, chiar unde se ridică azi turnul Bancorex, era Vadul Sacagiilor, locul în care se umpleau sacalele.

Cartierul cuprins între acest loc, numit şi Podul gârlei devale de Zlătari (Ion Ghica – Scrisori către Alecsandri) şi locul unde se va ridica mai târziu clădirea ce adăposteşte azi Primăria Bucureştiului, se numea „Mahalaua Domniţei Nastasica" (fata domnitorului fanariot Moruzzi şi soacra lui Nicolae Ghica).

Proprietatea lui Nicolae Ghica se întindea de-a lungul Podului de Pământ pe o lungime de cca. 110 m, având intrarea în dreptul uliţei numită ceva mai târziu, în 1856, în planul Jung, Uliţa Brezoianu. În curtea vastă se afla o casă imensă, de cca. 40 m × 20 m, şi acareturi ce se desfăşurau pe o lungime de cca. 90 m (planul Borroczyn). Casa aparţinuse tatălui său, Marele Ban Scarlat Ghica (1750–1802); era deci, o construcţie de secol XVIII, dacă nu chiar mai veche. După relatarea lui Ion Ghica în „Scrisorile către V. Alecsandri", casa avea o mare sală cu pereţii şi plafonul pictate cu subiecte mitologice, unde se improvizau spectacole de teatru.

Din cauza vechimii şi a deselor inundaţii ale Dâmboviţei, casa şi acareturile s-au ruinat şi s-au distrus. „Grădina, curtea, paraclisul şi casa Banului Scarlat Ghica s-au împărţit în bucăţele [...] numerotate, s-au tras printre dânsele strade şi s-au clădit case şi căscioare". Planul Borroczyn reactualizat în 1852, confirma dispariţia acestor case.

În anexele cuprinzând detaliile din planurile cadastrale 1911 şi actuale, este reconstituită amplasarea caselor Ghica faţă de clădirile cu valoare de monument din actuala stradă Domniţa Anastasia. Reconstituirea are un grad suficient de precizie, reperul fiind casa sameşului (funcţionar administrativ) Dumitraki, aflată de cealaltă parte a străzii, care apare şi în planul Borroczyn 1846, şi în planurile cadastrale 1895 şi 1911. Imaginea ei, cu „modernizări" de sfârşit de sec. XIX, apare în fotografiile din anii '30, anexate.

După cum s-a arătat mai înainte, cea mai valoroasă din casele existente azi în str. Domniţa Anastasia, este casa pictorului Gh. Tăttărescu, nr. actual 7. Înglobată în ea se află o casă mai veche, datând probabil, din primii ani ai secolului XIX. Ea apare în planul Borroczyn 1845–46 ca o mică proprietate vecină cu Nicolae Ghica, aşezată la stradă. Din nou, identificarea este permisă prin raportarea la casa sameşului Dumitraki.

Această căsuţă, având cca. 12 m × 12 m, a fost ridicată de un anume Dimitrie Popescu din Mahalaua Gorganului. Urmaşul său, colonelul Alecu Popescu, vinde casa în 1855 pictorului Gh. Tăttărescu. Acesta întreprinde în 1858 (anul indicat pe frontispiciu) ample lucrări de transformare şi extindere, dând clădirii înfăţişarea pe care o cunoaştem astăzi.

Planul Pappasoglu din 1871 consemnează în zona studiată tăierea unei mici străzi în cuprinsul fostei proprietăţi Nicolae Ghica, în continuarea străzii Brezoianu. Noua stradă cobora până la Dâmboviţa, şi se numeşte Domniţa Anastasia (astăzi se numeşte tot Brezoianu). În colţul ei cu str. Belvedere (str. Domniţa Anastasia de azi), este desenată o clădire care presupunem că este cea existentă şi astăzi la nr. 8 pe str. Brezoianu.

O serie de evenimente introduc schimbări în configuraţia fostei mahalale a Domniţei Nastasica. Bulevardul ajuns la 1871 la intersecţia cu str. Brezoianu, este prelungit şi taie Calea Belvedere. Partea de intersecţie spre barieră se va numi după 1878, Calea Plevnei.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Partea rămasă îşi va păstra până după Primul Război Mondial numele de str. Belvedere. Traseul ei va fi întrerupt la sfârşitul sec. XIX de perimetrul destinat construcţiei Ministerului Lucrărilor Publice – Primăria Capitalei de astăzi.

Sistematizarea cursului Dâmboviţei din anul 1883, înlătura meandrele. Dispare marea buclă din spatele caselor din str. Belvedere şi se modifică configuraţia unor parcele din zonă. Până la sfârşitul secolului XIX, fronturile străzilor se întregesc, după cum se poate constata în planul cadastral din 1895. Peste drum de casa lui Tăttărescu, în vremea lui Pappasoglu, a existat un hotel numit Russia, clădire destul de impunătoare cu parter şi două etaje. Ulterior, proprietarul locului, Adolf Perdrich, construieşte casele de la stradă, în rând cu fosta casa a sameşului Dumitraki, acum proprietatea unui anume Andrei Ion. Există mărturii că în casele Perdrich a locuit o vreme, cu chirie, Mihai Eminescu.

Atmosfera „vechiului Regat" se schimbă pe străzile Domniţa Anastasia şi Brezoianu, odată cu începutul deceniului 3 al secolului XX. Se definitivează străpungerea „prelungirea Doamnei", se ridică palatul ziarului Curentul şi blocurilor din intersecţia străzii Domniţa Anastasia cu Brezoianu. Unul din ele, cel mai înalt, din str. Brezoianu 9, mai păstrează vechea denumire a locului, fiind cunoscut drept „blocul Belvedere". Se va prăbuşi la cutremurul din 1977, în locul lui construindu-se imobilul actual, lipsit de orice calităţi estetice.

Cu aceasta, ajungem în situaţia pe care o vedem astăzi pe strada Domniţa Anastasia: o crosă de clădiri de secol XIX cu atmosfera şi detaliile specifice epocii, înconjurată de volume masive concepute parcă exclusiv pe ideea funcţionalităţii şi a eficienţei investiţiei la metru pătrat arie construită.

2.2. Clădirea din str. Domniţa Anastasia nr. 9

După cum s-a arătat mai sus, terenul acestei proprietăţi se afla la mijlocul secolului XIX în perimetrul curţii lui Nicolae Ghica. După 1871, dar înainte de 1895, a fost făcută parcelarea în urma căreia a rezultat forma triunghiulară actuală a terenului.

În cercetarea întreprinsă la Arhivele Naţionale Bucureşti, în fondul Serviciului Tehnic al Primăriei, nu s-au găsit documente sau desene privind construcţia acestui imobil. Din planul cadastral ridicat între 1895–1899 aflăm că, la acea dată, proprietar era un anume Cerlenti. În Annuaire de Roumanie – Guide Dame – 1887, se identifică Cerlenti cu Zerlenti (Zerlendi).

Zerlendi Cristofi a fost un cunoscut bancher bucureştean. S-a născut în 1844; a fost senator de Bucureşti din 1888 până în 1895; consilier comunal sub primariatul lui Protopopescu-Pake. Imobilul din str. Domniţa Anastasia nr. 9 (la sfârşitul sec. XIX purta nr. 11 – str. Belvedere) era numai una din proprietăţile lui din cuprinsul Capitalei. Nu a locuit la această adresă.

Zerlendi a trăit până la începutul sec. XX. În 1910 proprietăţile lui, inclusiv cea din str. Belvedere, sunt în posesia soţiei sale, D-na M. Zerlendi, ca moştenitoare. Casa din str. Belvedere este vândută în preajma Primului Război Mondial unui anume Gavril Cosma, lăptar negustor din str. Gabroveni 24, unde avea locuinţa şi magazinul. În Anuarul Bucureştilor 1918 apare pentru prima oară Gavril Cosma ca proprietar al imobilului din str. Belvedere nr. 11 (în prezent str. Domniţa Anastasia nr. 9).

Se impune o precizare: în planurile cadastrale din 1895 şi 1911, în cadrul parcelei în discuţie, este schiţată configuraţia unei clădiri având un gang lung ce asigura legătura între faţadă şi fundul proprietăţii, situaţie inexistentă astăzi, chiar imposibilă, cercetând

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

deschiderile perfect simetrice ale faţadei actuale. Aceasta duce la concluzia că actuala clădire ar fi fost construită imediat după 1911, sau în orice caz după 1899, admiţând că în 1911 a fost omisă reactualizarea planului.

Casa alăturată, de la numărul 13, a fost schimbată între 1899 şi 1911, fie în totalitate, fie numai prin tăierea faţadei şi reconstruirea ei pe linia impusă de Planul de Alinieri, fapt operat în planul cadastral din 1911.

După Primul Război Mondial, Gavril Cosma deschide la noua lui proprietate, care acum poartă nr. 9 pe str. Belvedere, o lăptărie în asociaţie, intitulată „Lăptăria Dimitriu M. & G. Cosma", aşa cum apare în Anuarul României din 1927. În scurt timp el mai deschide o lăptărie în clădirea alăturată, la nr. 11, de data asta numai sub numele lui (Anuarul României 1931).

În 1936 numele asociatului nu mai apare. Lăptăria de la nr. 9 este în proprietatea exclusivă a lui Gavril Cosma şi are în 1938, firma „Lăptăria Constantinopol". Renunţă la magazinul de la nr. 11. Strada se numeşte acum Domniţa Anastasia.

Un adevărat roman al boemei literare bucureştene interbelice s-ar putea scrie în legătură cu localul lui Cosma în această perioadă. Un martor al vremii, Alexandru Predescu, notează în scrierile sale: „La mesele de fier cu placă de marmură s-au adunat între cele două războaie mondiale mulţi dintre poeţii şi prozatorii de avangardă, dar şi din alte curente literare, mai ales că blândul patron acorda cu inimă largă credit celor certaţi cu finanţele. Aşa s-a încropit aici, cu timpul, un fel de cenaclu sui-generis, nerecunoscut de vreo istorie literară".

Bătrânul Gavril Cosma era ajutat în activitate de unul din fiii lui, Dimitrie, care avea veleităţi literare, cu colaborări chiar la „Vremea", „Bilete de papagal" şi altele. Într-o scriere umoristică, Neagu Rădulescu, unul din obişnuiţii localului, scrie: „Într-adevăr, domnul Cosma-senior nu mai poate să sufere poeţii, de când aceştia i-au invadat iaurgeria, vârând degetele prin castroane, discutând «radical» şi, mai mult, molipsindu-i şi odrasla, pe Mitică. De când Mitică scrie şi el poezii, laptele e întotdeauna afumat".

Printre cei ce treceau pragul prăvăliei se mai numărau: Saşa Pană, Felix Aderca, Stephan Roll, Zaharia Stancu, Victor Eftimiu.

Gavril Cosma a trăit până la sfârşitul anilor '40. Casa şi prăvălia au moştenit-o cei cinci copii ai lui. Proprietatea, care nu a fost niciodată naţionalizată (situaţie excepţională în perioada comunistă, pentru un spaţiu comercial ultracentral!), s-a transmis prin moşteniri şi cumpărări de cote indivize între rude, până la proprietarul actual. În prezent spaţiul comercial de la parter este închiriat firmei „First File", care a întreprins ample lucrări de renovare şi transformare.

2.2.1. Descrierea clădirii

Terenul imobilului din str. Domniţa Anastasia nr. 9 este construit în proporţie de 100%. Clădirea, de formă triunghiulară, are pivniţă, parter, etaj şi pod. Structura este zidăria portantă din cărămidă tip Tonolla. Planşeul peste pivniţă este alcătuit în soluţia mult uzitată la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX – grinzi metalice I cu bolţişoare de cărămidă. Ulterior s-a întărit acest planşeu printr-o grindă metalică longitudinală sprijinită pe stâlpişori din cărămidă. Înălţimea mare a parterului – cca. 5 m, a permis de curând realizarea unei supante.

Configuraţia ingrată a terenului nu a oferit multe posibilităţi proiectantului. Construcţia este triunghiulară, ajungând de la cca. 6 m la faţadă, până la 0 în fundul

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

terenului. Partiul este clasic pentru prăvăliile centrului vechi: la parter spaţiul de vânzare, la etaj locuinţa patronului. Depozitarea în pivniţă. Din punct de vedere arhitectural, este evident că numai faţada prezintă interes. Este lucrată într-o arhitectură eclectică ce foloseşte cu măsură elemente clasice dispuse simetric faţă de axul clădirii. S-a considerat oportună includerea în Lista Monumentelor, credem, în intenţia de protejare a întregului ansamblu compus din casele cu numerele 5, 7, 9, 11, din str. Domniţa Anastasia şi casa de colţ cu nr. 8 pe str. Brezoianu.

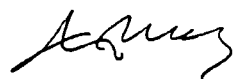
Ca stil arhitectural, casele de la numerele 5, 9, 11, se încadrează eclectismului, în vreme ce casa Tăttărescu şi casa de colţ, stilului negotic, desigur, cu evidente diferenţe de valoare.

3. Recomandări

Statutul de monument şi apartenenţă la o zonă protejată asigură suficiente garanţii pentru conservarea ansamblului comentat aici. În privinţa casei de la nr. 9, care constituie subiectul studiului, principala problemă este păstrarea întocmai a elementelor de arhitectură a faţadei, inclusiv a ritmului şi a împărţirii sprosurilor tâmplăriei. La o viitoare restaurare a faţadei trebuie avută în vedere refacerea, pe baza fotografiilor de epocă, a consolelor decorative ale balconului.

Decembrie 2001

arh. G.H. Mărculeţ

SUMMARY

The Gavril Cosma House, on 9 Domniţa Anastasia st, Bucharest. A Historical Study

An expressive building is being presented; the paper contributes in rendering the glamour of an old street in Bucharest, marked by the architectural changes undergone by the Romanian capital.

The building was housing a pub frequently visited by noted personalities of the cultural life.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

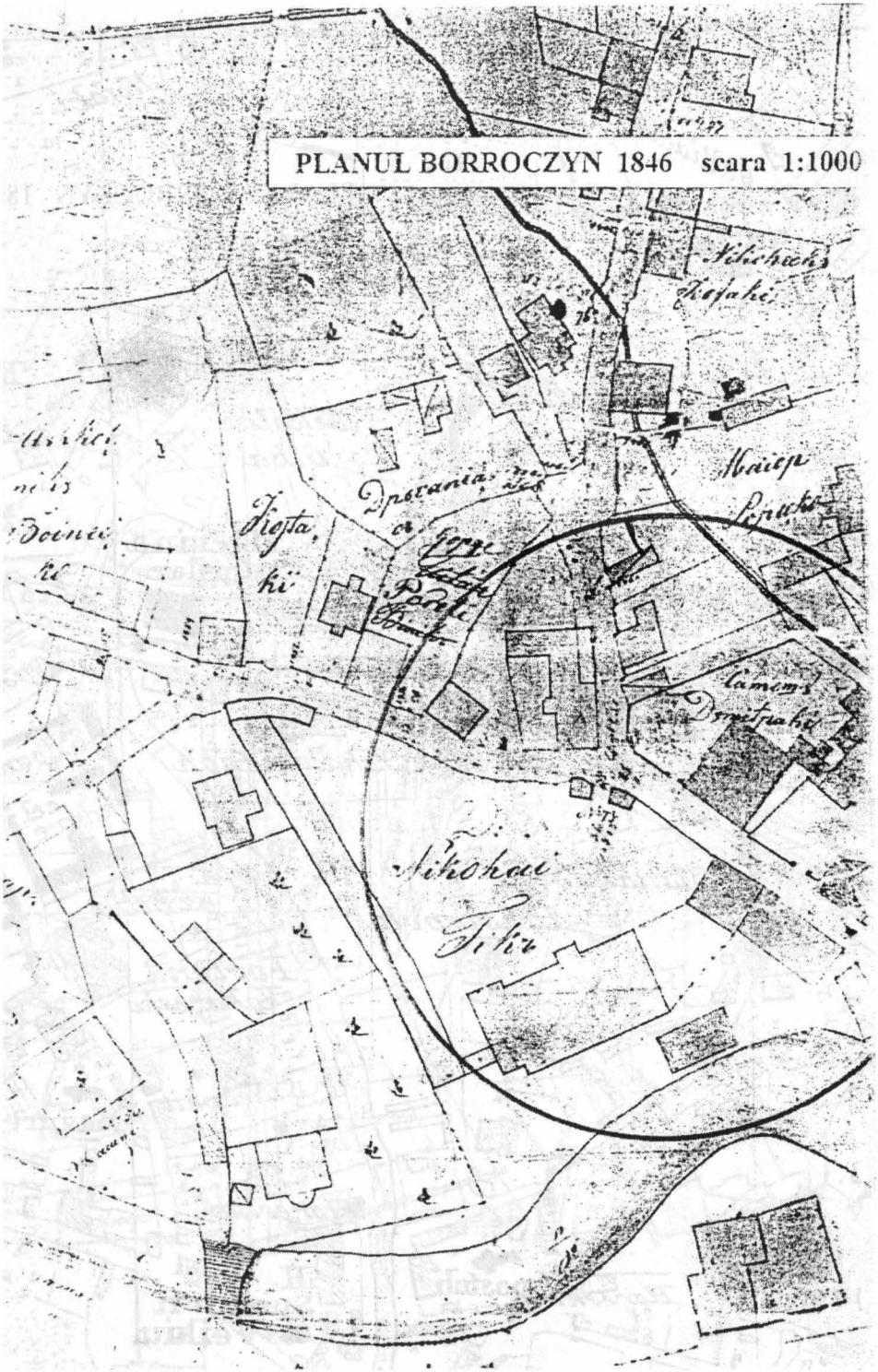

CASA GAVRIL COSMA

str. Domnița Anastasia nr. 9
Sector 5, BUCUREȘTI

STUDIU ISTORIC

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

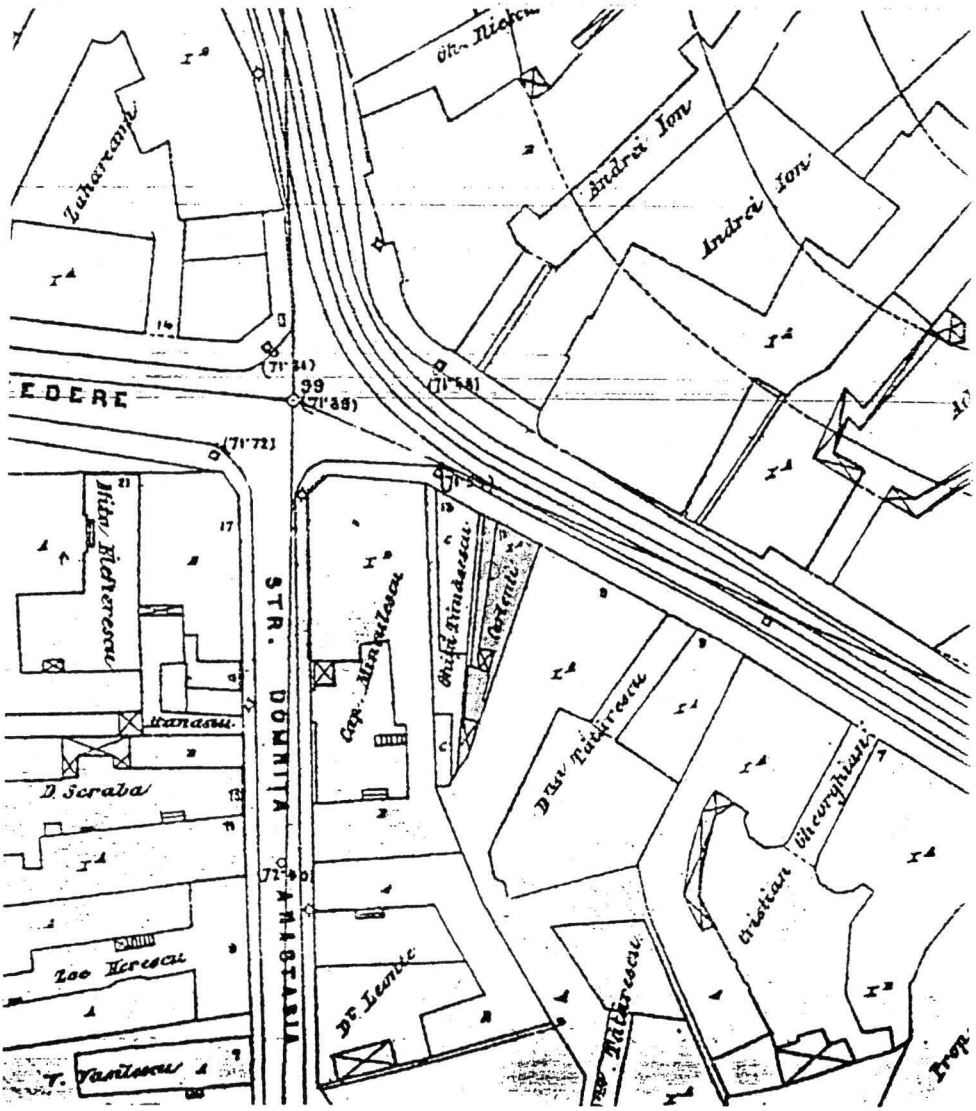

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

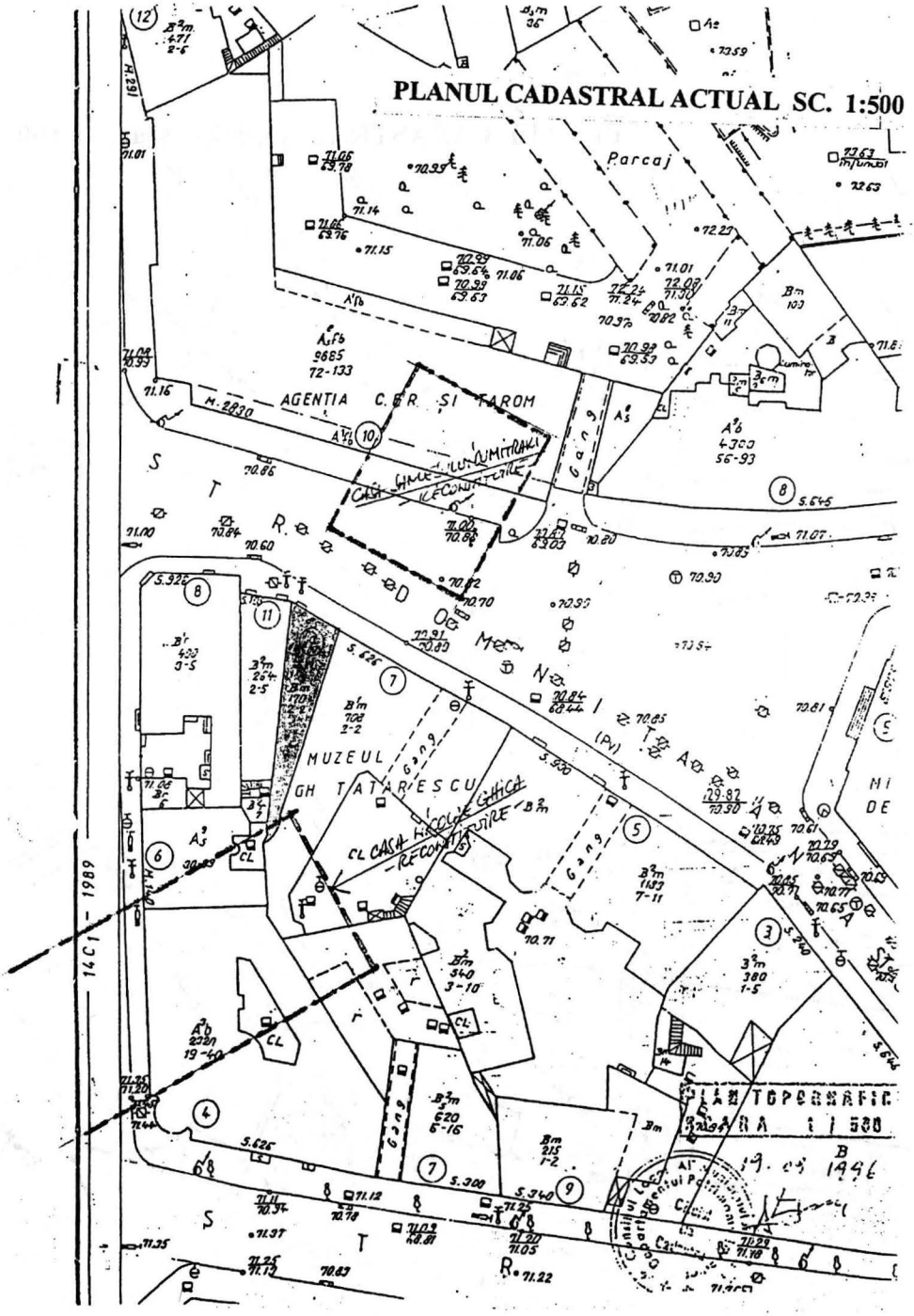

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

PLANUL CADASTRAL 1895-99 scara 1:500

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

PLANUL CADASTRAL ACTUAL SC. 1:500
Parcaj
AGENTIA C.F.R. SI TAROM
CASA LUCRĂTORILOR COMITATENSE
MUZEUL GH. TATARESCU
CL CASA ARHIVELOR ISTORICE
RECONSTRUIRE
STRADA DOCTOR MINCU
PLAN TOPOGRAFIC
SCARA 1 / 500
19. 05 1996
14 OCT. 1989

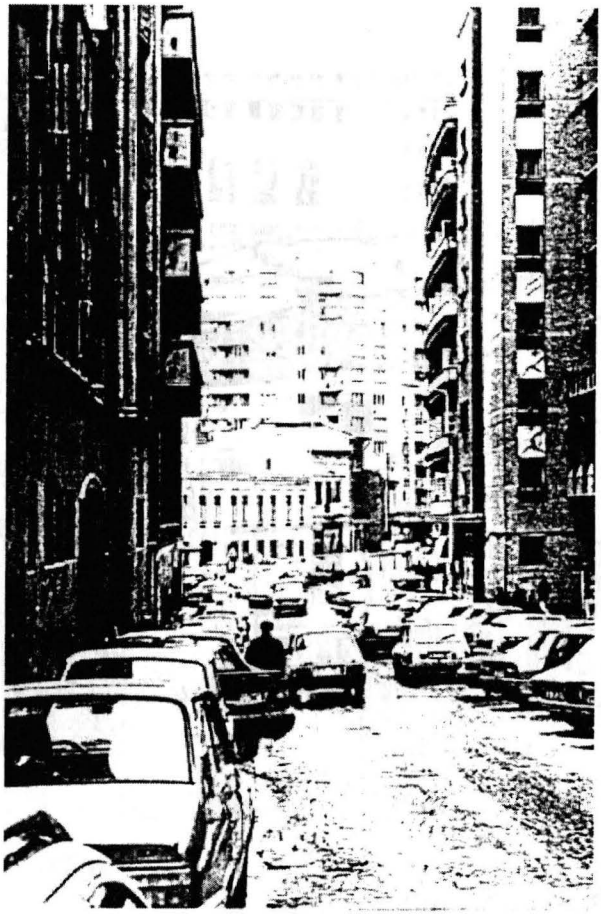
DOCUMENTAȚIE FOTOGRAFICĂ
1928–1236

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

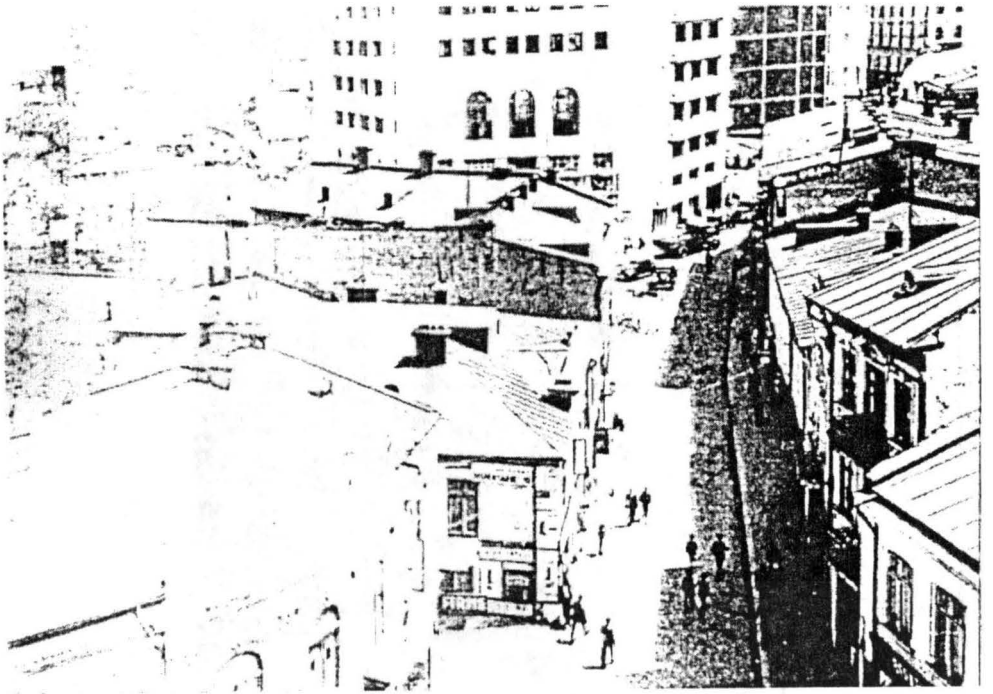

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

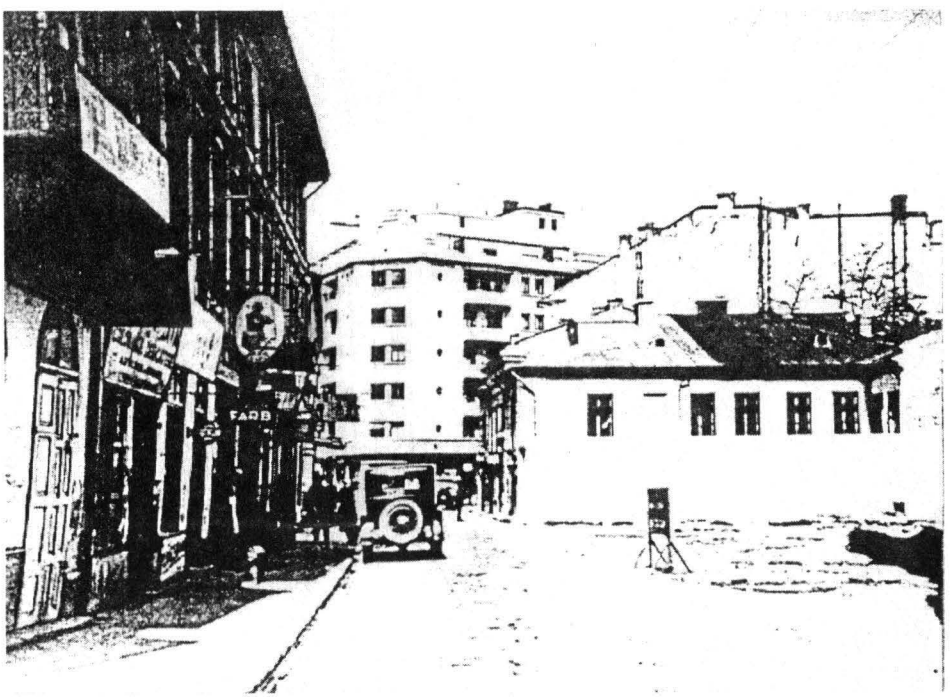
www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

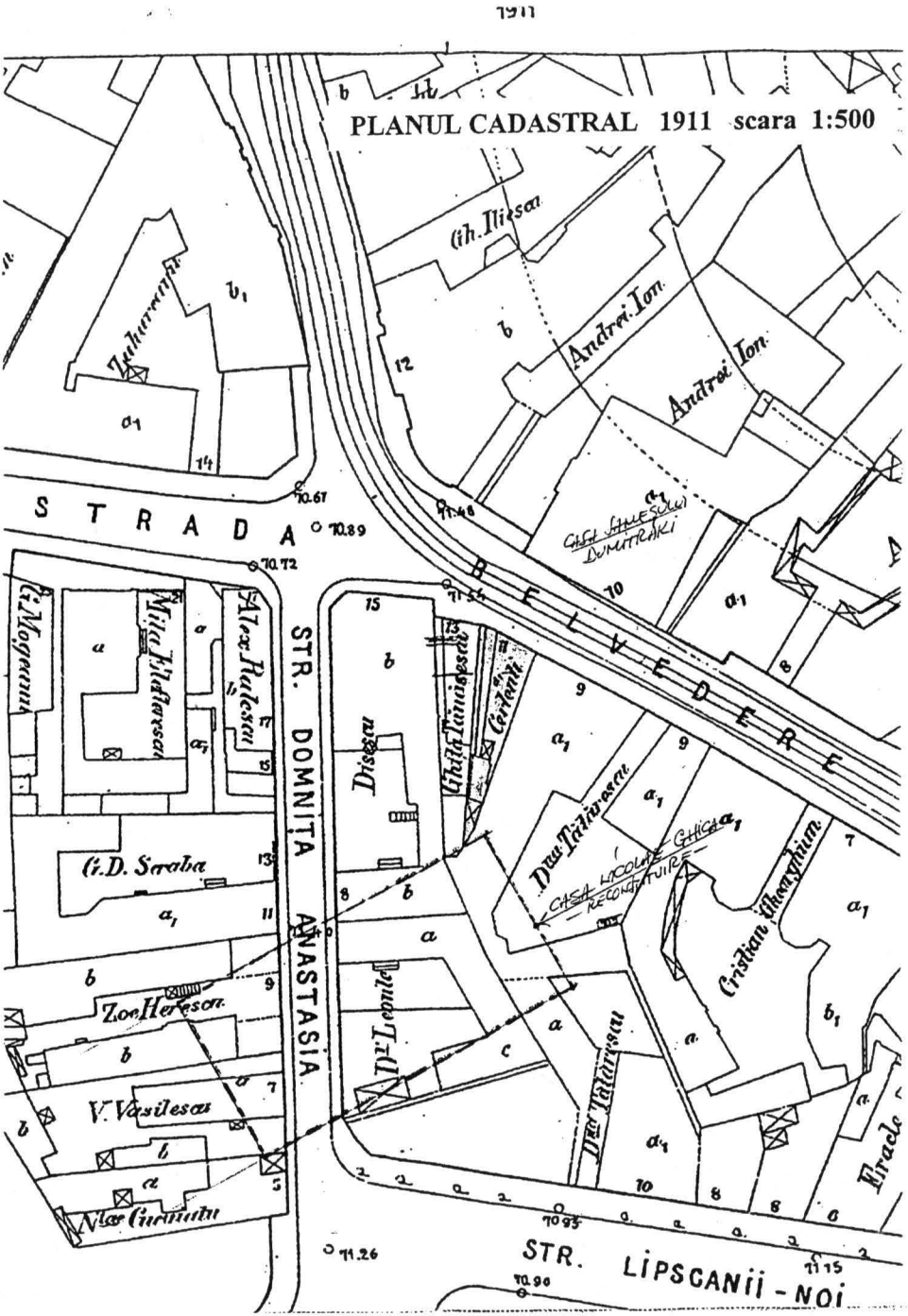

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

DOCUMENTAȚIE FOTOGRAFICĂ
2001

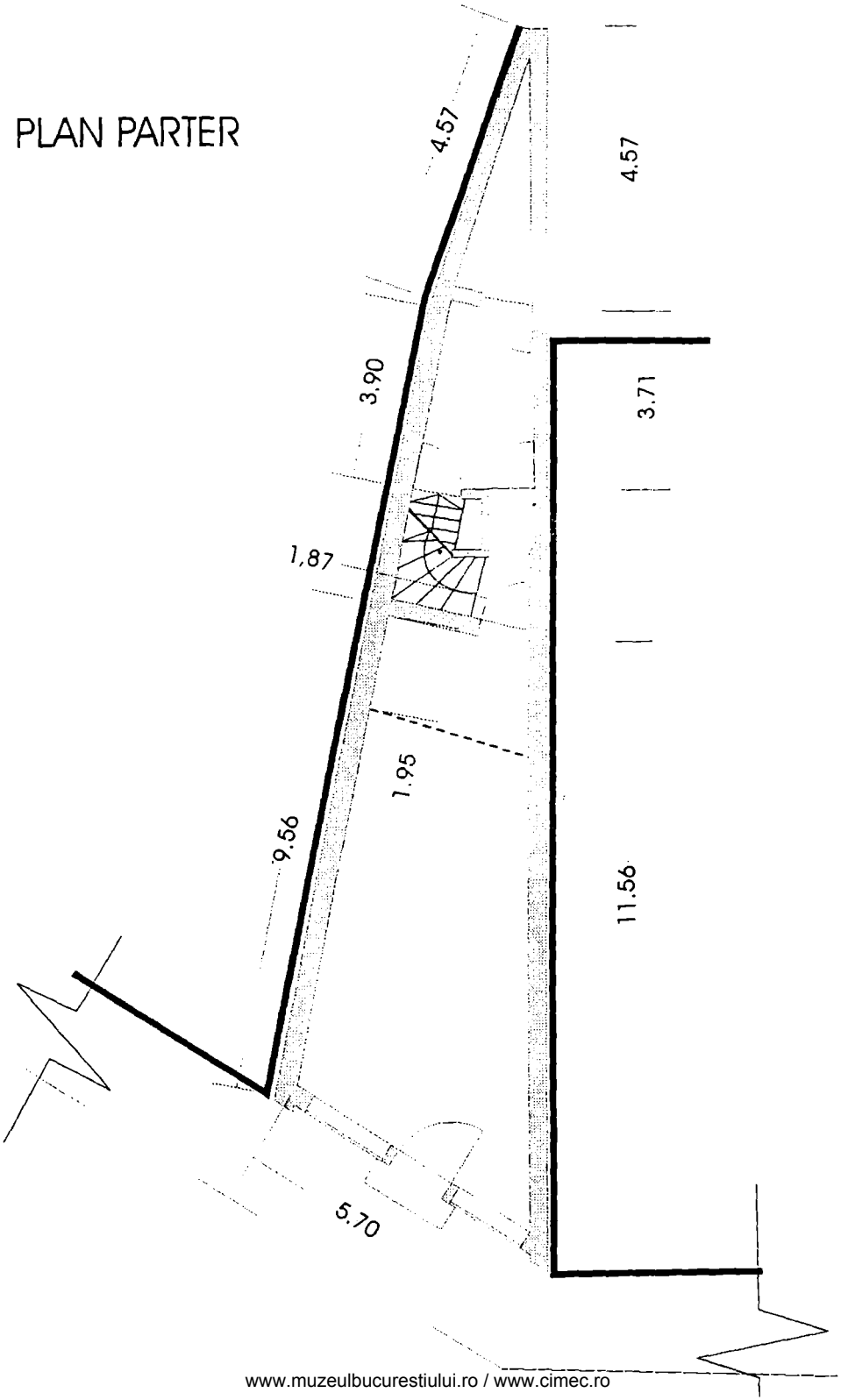
www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

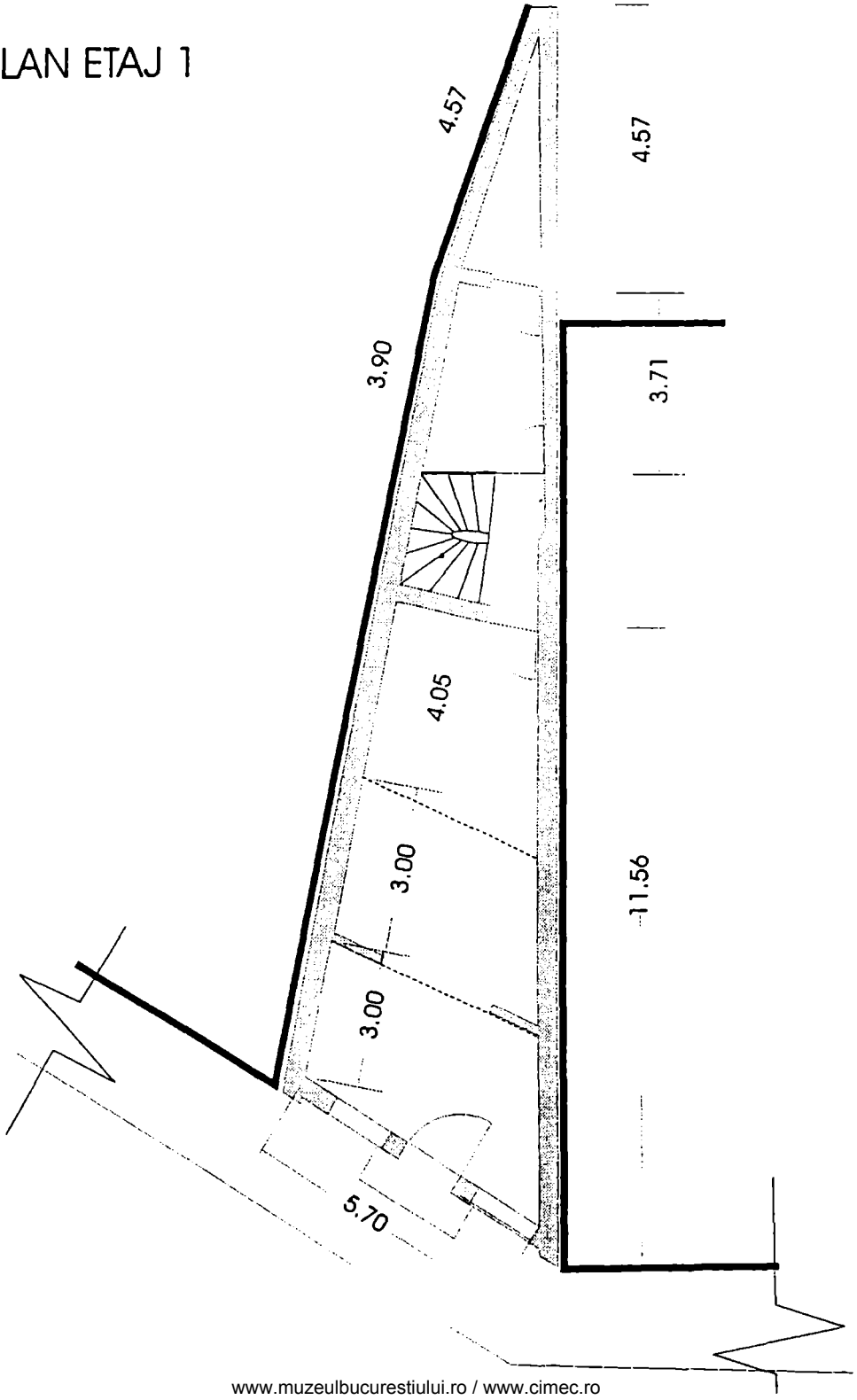

PLANUL PAPPASOGLU 1871
PREFECTUR
CASARM
POMPIERILOR
CASARMA
SERG: DE ORAS
FONDERIE
STABILIM.
CASERNE
DE INFANT
GIMNASIU
M. TRAS.

PLAN PARTER

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

PLAN ETAJ 1

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

SURSE DOCUMENTARE

- COLECTIVELE MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREŞTI
- Planul Borroczyn 1846
- Planul Borroczyn 1852
- Planul Cadastral 1895–99
- Planul Jung 1856
- Fotografii 1928–1936

COLECTIVELE BIBLIOTECII ACADEMIEI

- Planul Cadastral 1911
- Planul Pappasoglu 1871

ARHIVELE NAŢIONALE BUCUREŞTI

- Fondul: Serviciul Tehnic PMB

BIBLIOGRAFIE

- Istoria Bucureştilor – C.C.Giurescu – E.P.L. 1966
- Scrisori către V. Alecsandri – Ion Ghica – Cultura Românească 1940
- Turnul Babel – Neagu Rădulescu – Cugetarea 1941
- Vremuri vechi bucureştene – Alexandru Predescu – 1990
- Anuare.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro